

GÜMNAASIUMI ÜHISKONNAÕPETUSE AINEKAVA

Vabariigi Valitsuse 6. jaanuari 2011. a määrus nr 2
„Gümnaasiumi riiklik õppekava“ Lisa 6
(Vabariigi Valitsuse 23.02.2023 määruse nr 18 sõnastuses)

ÜHISKONNAÕPETUS

1. Õppeaine kirjeldus

Ühiskonnaõpetuse eesmärk on luua eeldused kodanikuidenteedi ja ühiskonna siduse tugevdamiseks ning aktiivse kodaniku kujunemiseks, toetada dialoogivalmidust maailma erinevalt mõistvate inimeste vahel, samuti õpilase enese teadlikkust maailmavaate küsimustes.

Gümnaasiumi ühiskonnaõpetuses omandavad õpilased sotsiaalse kirjaoskuse, s.o teadmised, oskused ja hoiakud, mida on vaja, et tulla vastutustundlikult toime muutuvast ning mitmekultuurilises keskkonnas. Õppeaine eesmärk on luua eeldused, et kujuneks aktiivne, kompetentne ja vastutustundlik kodanik, kes suudab kohaneda muutustega, oskab ennast arenguga suhestada, oma kodanikupositsiooni kujundada, võtab vastutuse oma otsuste eest ning on avatud uutele ideedele ja elukestvatele õppimisele.

Õppeaine omandamisega valmistuvad õpilased toimima teadlike kodanikena demokraatlikus ühiskonnas. Gümnaasiumi ühiskonnaõpetus käsitleb nüüdisaegse ühiskonna sotsiaalseid suhteid ning protsesse ja tutvustab ühiskonnaelu põhivaldkondade (majanduse, poliitika, õiguse) korraldust ning toimimist. Kõiki valdkondi analüüsitakse nii ühiskonna kui terviku kui ka indiviidi positsiooni ja rollide põhjal. Põhikoolis omandatud teadmisi Eesti riigi ja ühiskonna toimimisest laiendatakse Euroopa ning maailma probleemide käsitlemisega. Eesti ja Euroopa temaatika kõrval arutatakse ka olulisi globaalseid ühiskonnaprobleeme. Õpilane puutub ühiskonnas kokku erinevate eluvaldkondade ja situatsioonidega. Et toetada õpilase sotsialiseerumist ning ühiskondliku kompetentsuse kujunemist, hõlmab ainekava mitmekesiseid teemasid inimõigustest autoriõigustele ja tarbijakaitseni. Kiiresti muutuvast ühiskonnas jääb õpetaja ülesandeks pöörata tähelepanu aktuaalsetele teemadele ja probleemidele ning arutada õpilastega nende üle. Seejuures toetatakse nii õpilaste dialoogipidamise oskuse kui ka iseseisva kriitilise analüüsioskuse ja otsustusvõime kujunemist. See aitab õpilastel seada isiklike eluplaane ning mõista erinevate vaadete ja demograafiliste ja sotsiaalmajanduslike tunnustega inimesi.

Ühiskonnaõpetuse kaks kursust koosnevad viiest teemavaldkonnast: ühiskond ja selle areng; riik ja poliitika demokraatlikus ühiskonnas; majanduse toimimine; üleilmastumine, jätkusuutlik areng; kommunikatsioon ja infopädevus.

Riigi ja demokraatliku riigivalitsemise teemavaldkonnas käsitletakse riigi funktsioone ja demokraatliku valitsemise põhimõtteid. **Ühiskonna ja selle arengu** teemavaldkonnas käsitletakse ühiskonna toimimist ning kodaniku võimalusi ja vastutust. **Majandust** käsitlev teemavaldkond valmistab noori ette majanduseluse osalemiseks, sh hindama realistlikult oma ressursse, toimima rahatargalt; aitab kujundada noorte valmisolekut erinevateks karjäärivalikuteks. **Rahvusvahelise suhtluse, üleilmastumise ja jätkusuutliku arengu** käsitlemisel laiendavad õpilased oma teadmisi

GÜMNAASIUMI ÜHISKONNAÕPETUSE AINEKAVA

rahvusvahelistest organisatsioonidest ja globaalsetest väljakutsetest. Eesmärk on õppida nägema, kuidas saab igaüks muuta maailma turvalisemaks ja humaansemaks.

Ühiskonnaõpetus kujundab õpilastes järgmisi väärtusi ja hoiakuid: seaduslikkus ja isiklik vastutus, sotsiaalne õiglus ja kodanike võrdne kohtlemine, inimõiguste austamine, intellektuaalomandi väärtustamine, salliv suhtumine erinevustesse, lugupidav suhtumine erinevatesse kultuuridesse, säästev eluviis, orienteeritus elukestvate õppele, eelarvamuste, sh rassismi ja ksenofoobia taunimine.

Ühiskonnaõpetuses lõimuvad teiste sotsiaalainete teadmised, oskused ja väärtushinnangud ning eelmistes kooliastmetes õpitu, ühtlasi süvenevad teooria õppimise ja praktilise tegevuse kaudu varem omandatud teadmised ühiskonnast. Õpitavat käsitletakse nii, et ühelt poolt omandavad õpilased tervikpildi vastastikku seotud sootsiumist, kuid teiselt poolt oskavad sotsiaalsest kontekstist tulenevalt alati hinnata oma positsiooni ja valikuid.

Ühiskonnaõpetus on tihedalt seotud ajaloo, geograafia, bioloogia ja inimeseõpetusega. Näiteks käsitletakse geograafias põhjalikumalt rahvastiku-, linnastumis- ja maailmamajandusprobleeme ning nende seoseid üleilmastumisega. Samal ajal süvendab ühiskonnaõpetus ajalooõpetuse kaudu saadud teadmisi riigist. Õiguse, riigikaitse, filosoofia ja usundiõpetuse valikkursused avardavad veelgi õpilaste teadmisi oma ja teistest kultuuridest ning ühiskonnast, toovad enam esile mitmekultuurilisuse ja globaliseerumise dimensiooni, et luua seoseid ning märgata sarnast ja erinevat.

Õppematerjal esitatakse võimalikult probleemipõhiselt ja igapäevaeluga seostatult. Suurt tähelepanu pööratakse õpilastes aine vastu huvi äratamisele, õpimotivatsiooni kujundamisele.

Õppes rakendatakse aktiivõppemeetodeid nagu arutelud, juhtumianalüüsid, uurimisprojektid ning kaasalöömine kodanikualgatuslikes ettevõtmistes. Olulised on uurimuslikud õpivõtted, millega õpilased omandavad probleemide esitamise, hüpoteeside sõnastamise, töö plaanimise ja tegemise, kriitilise mõtlemise ning tulemuste tõlgendamise ja esitamise oskused. Aine omandamisele aitavad kaasa õppekäigud, ekskursioonid, kohtumised erinevate inimestega jms. Õppekirjandusele lisaks kasutatakse erinevaid materjale ja teabetekste, dokumente, elektroonilisi andmebaase, õppefilme jms.

2. Gümnaasiumi lõpuks taotletavad teadmised, oskused, hoiakud

Õpilane:

- 1) tunneb riigivorme ja riigi ülesandeid, väärtustab ja järgib demokraatia põhimõtteid, inim- ja kodanikuõigusi, kaitseb oma huve ja õigusi, arvestades teiste inimeste õigusi;
- 2) tunneb nüüdisühiskonna ülesehitust ja ühiskonnaelu valdkondi: majandus, õigus, sotsiaalelu, kultuur, haridus, kommunikatsioon;
- 3) on aktiivne kodanik ja suhestab ennast ühiskonna arenguga, osaleb aktiivselt ja vastutustundlikult ühiskonnaelus, sh kodanikualgatusprojektides koostöös kogukonna, avaliku sektori ja teiste partneritega;
- 4) mõistab majanduse toimimise põhialuseid ning tarbija ja ettevõtja rolli, huve ja õigusi ühiskonnas, analüüsib enda majanduskäitumist; järgib majandusliku mõtlemise põhialuseid tarbijana; mõistab ettevõtluse kui ühiskonna toimimise põhilise alustala rolli ühiskonnas

GÜMNAASIUMI ÜHISKONNAÕPETUSE AINEKAVA

väärtuse loojana, tööandjana, riigi rikkuse tagajana, peamise maksumaksjana ja ühiskonnaelu mõjutajana;

- 5) mõistab riikidevahelise poliitilise, majandusliku ning kultuurisuhtluse põhimõtteid, sise- ja välispoliitilisi toimemehhanisme, tunneb tähtsamaid rahvusvahelisi organisatsioone ja Eesti osa nendes;
- 6) leiab, hindab, süstematiseerib ja kasutab infot kriitiliselt, loob uut teavet, arvestab autoriõiguste ja intellektuaalse omandi kaitsega, oskab leida ja kasutada õigustekste.

ÜHISKONNAÕPETUS (I ja II). 12. klass

Teemavaldkond 1. Kommunikatsioon ja infopädevus

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) mõistab teabe edastamise erinevaid võimalusi ja mõju;
- 2) oskab infot leida, seda kriitiliselt hinnata, süstematiseerida ja kasutada ning luua uut teavet, arvestades autoriõiguste ja intellektuaalse omandi kaitset;
- 3) oskab leida ja kasutada õigustekste, sealhulgas rahvusvahelisi.

Põhifookus 1: Kriitiliselt analüüsiva ja otsustusvõimelise kodaniku kujundamine, kes oskab hankida ja filtreerida infot erinevatest kanalitest ning mõista ka endast erinevate vaadete ja taustaga inimesi.

- Eesmärgiks on arendada õppijas harjumust jälgida mitmekülgset meediasisu, õppides tarvitavat kriitiliselt hindama nii, et õpilane oskab vahet teha erinevat tüüpi meediasisul (professionaalne ajakirjandus versus “näiline ajakirjandus” (huvirühmade meedia, sotsiaalmeedia jms); mõistab, milles seisnevad süvavõltsingu kasutamise ohud meedias levivale teabele.
- Õppija oskab märgata demagoogiavõtete kasutamist tekstides ja kõnes. Teab, milles seisneb sõnumite võimendamine ja mullistumine. Mõistab, millistes olukordades mõjutamine toimub ning oskab märgata enda ümber erinevat liiki turunduskommunikatsiooni kui ka poliitilist propagandat. Mõistab, mis on infosõda ning kuidas kasutatakse vastandumist jm infomüra, et mõjutada demokraatliku arutelu.
- Väärtustab sõnavabadust, oskab juhtida tasakaalukat vestlust. Suudab argumenteerida ning kinnitada oma väiteid usaldusväärsete ja teaduspõhiste näidetega.
- Teab, et ühiskonna nn platvormistumine, kus inimesete elu on tihedalt seotud erinevate sotsiaalmeedia platvormide kasutamisega, on endaga kaasa toonud mitmeid väärtusküsimusi, mis puudutavad isiku privaatsust, andmekaitset; suhtluseetikat jms.

Põhimõisted: *ajakirjandus eetika; demagoogia, propaganda, vanenõuteooriad, valeinfo ja selle liigid; infosõda; stereotüübid ja sildistamine; sõnavabadus ja vaenukõne*

Teemavaldkond 2. Ühiskond ja selle areng

Õpitulemused

GÜMNAASIUMI ÜHISKONNAÕPETUSE AINEKAVA

Õpilane:

- 1) selgitab näidete kaudu erinevate ühiskonnaelu valdkondade toimimist ja omavahelisi seoseid;
- 2) hindab adekvaatselt oma eneseteostusvõimalusi ühiskonnas, töö- ja eraelus ning on valmis neid ellu viima;
- 3) teab oma võimalusi tööturul ja arvestab nendega valikute tegemisel; mõistab elukestva õppe olemust ja vajadust;
- 4) mõistab oma võimalusi mõjutada ühiskondlikke protsesse aktiivse kodanikuna nii koolis kui ka väljaspool, mõistab erinevate ühiskonnasektorite koostöö tähtsust;
- 5) analüüsib näidete põhjal kodanikuaktiivsuse mõju kogukonnale või ühiskonnale;
- 6) mõistab Eesti ühiskonna mitmekesisust, arvestab erinevaid arusaamu;
- 7) mõistab indiviidi võimalusi maailmakodanikuna ja selle tähendust.

Põhifookus 2: Kuidas ja miks on meie tänane ühiskond arenenud selliseks nagu ta on?

- Mis on ühiskond? Ühiskonnarühmad, kellest ühiskond koosneb. Miks moodustavad nii erinevad ühiskonnarühmad terviku?
- Kuidas on ühiskond kui nähtus ajalooliselt arenenud? (Agraarühiskond, antiik/keskaja linn kui ühiskonnamudel, tööstusühiskond, postindustriaalne ühiskond, infoühiskond, teadmusühiskond, heaoluühiskond.) Mis on selliste ühiskonnatüüpide välja arenemist tagant tõuganud? (sotsiaalsed, tehnoloogilised innovatsioonid ja nende seosed)
- Erinevad ühiskonnakorralduse vormid tänases maailmas (postmodernsed heaoluühiskonnad, modernsed (autoritaarselt juhitud) massiühiskonnad, (moderniseeruvad) hõimuühiskonnad: mis on nende kõigi ühised väljakutsed, mis erineb, kuidas on nad omavahel seotud?

Põhifookus 3: Tänapäeva ühiskondade väljakutsed: mõistab, miks on tänapäeva ühiskonnad keerukad.

- Ühiskonna mitmekesisuse mõtestamine. Ühiskond kui massiühiskond, mis koosneb keskmistest, erivajaduseta “tavakodanikest” ning erinevate erivajadustega vähemustest. Ühiskond kui pluralistlik ühiskond, kus on palju erinevaid rühmi, millest igal on mingid eriomadused ja sellest lähtuvad “erivajadused” (nt ka eesti keele ja kultuuri kaitse kui erivajadus, mida teisekeelsed vähemused võib-olla ei taju). Kahe käsitluse erinevused, puudused ja eelised.
- Ühiskondlik ebavõrdsus ja selle põhjused. Individuaalsed ja süsteemsed ebavõrdsuse põhjused. Ühiskondlik kihistumine ja selle põhjused. Meritokraatia ja sotsiaalne mobiilsus. Arutleda, millised sotsiaalse mobiilsuse barjäärid on ühiskonnas eemaldatavad ja kuidas.

Põhimõisted:

Erinevad ühiskonnatüübid (*mõised: põllumajandusühiskond; tööstusühiskond; teenindus- ja infoühiskond; modernne ja postmodernne ühiskond, võrgustikuühiskond, heaoluühiskond*);

Ühiskonna kolm sektorit (*mõisted: avalik sektor, erasektor; vabakond*);

Ühiskonnaühmad (*mõisted: eliit, mass, pluralism*);

Kihistumine: *mõisted: sotsiaalne mobiilsus; sotsiaalne tõrjutus; sotsiaalne õiglus; sotsiaalne sidusus, vaesus, ilmajaätus*;

Kollektiivne identiteet.

Teemavaldkond 3. Riik ja demokraatlik riigivalitsemine

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) teab riigi toimimise põhimõtteid ja ülesandeid;
- 2) tunneb ja väärtustab demokraatia põhimõtteid, inim- ja kodanikuõigusi ning järgib neid, märkab inim- ja kodanikuõiguste alaseid väljakutseid ühiskonnas ja reageerib nendele oma võimaluste piires;
- 3) mõistab inimeste õigust individuaalsetele, kultuurilistele- ja maailmavaatelistele erinevustele, kui need ei ole inimsusevastased;
- 4) teab valimiste üldisi põhimõtteid, mõistab valimiste tähtsust ühiskonnas ja enda vastutust valijana;
- 5) eristab demokraatlikku ja mittedemokraatlikku otsustusprotsessi nii ühiskonnas kui ka kogukonnas; selgitab näidete põhjal konsensuse, kompromissi ja enamushääletuse erinevust;
- 6) oskab kaitsta oma huve ja õigusi, arvestades teiste inimeste õigusi, ning seisab vastu demokraatlike väärtuste eiramisele.

Põhifookus 4: Saab aru, milleks on riiki kui institutsiooni vaja ja mõistab põhivalikuid, mis riigi toimimise ees seisavad.

- Riik kui institutsioon. Miks ja kuidas on riik kui institutsioon välja kujunenud (lõiming ajalooga: mis võimaldas antiiktsivilisatsioonidel välja kujuneda, milline nägi välja feodaalriik, millise arenguhüppe tegi riik absolutism ajastul, mille poolest erineb tänapäevane demokraatlik healuriik eelnevatest riigivormidest). Milliseid ülesandeid riik tänapäeval täidab (Eesti riigi näitel).
- Riigi funktsioonide seos ideoloogiatega. Põhiideoloogiad (Liberalism, sotsialism, konservatism, rahvuslus, roheline maailmavaade) ja riigi roll nende ideoloogiate nägemuses. Mida tähendab sügav vs õhuke riik, millistes valdkondades võiks riik täita aktivistlikku, millistes mõõdukat kontrollivat rolli, millised valdkonnad võiks jätta turu või kodanikuühiskonna enesekorralduse ülesanneteks. (kolmesektorilise vaate kordamine.)
- Riigi funktsioonide seos režiimidega. Mille poolest erinevad demokraatliku riigi funktsioonid autoritaarsetest ja hübriidrežiimidest? Kuidas erineb demokraatlike ja autoritaarsete riikide arusaam ühiskonnast? Inimõigused ja kodanikuõigused.

Põhifookus 5: Mõistab, millised institutsioonid aitavad erinevaid riigi funktsioone

täita (*orienteerub kodanikuna riigiaparaadis, teab, kuhu pöörduda erinevates elulistes situatsioonides*).

- Põhiseaduslikud institutsioonid. Töö põhiseadusega: miks on just need institutsioonid kirjutatud põhiseadusse (riigi võimu korraldus, võimude lahusus, tasakaal ja kontroll). Põhiseaduslike institutsioonide baasfunktsioonid. Analoogiana Euroopa Liidu põhiinstitutsioonid. Millal ja kuidas kodanik nendega kokku puutub.

GÜMNAASIUMI ÜHISKONNAÕPETUSE AINEKAVA

- Poliitikakujundamise ja elluviimise institutsionaalne vaade. Kes ja kus algatab seaduseelnõusid, miks on neile vaja eelnõu seletuskirja, kes ja kus neid menetleb ja vastu võtab. Mis vahe on määrusel ja seadusel (siseriiklikult) ja direktiivil ja määrusel (EL üleselt). Miks ja kuidas on poliitika kujundamisega seotud riiklikud arengukavad ja koalitsioonileping.
- Kuidas viiakse poliitikaid ellu ja kontrollitakse nende elluviimist. Ministeeriumide, ametite, kohalike omavalitsuste rollid). Mõtestada läbi, miks reguleeritakse mingeid valdkondi Euroopa Liidu tasandil ja miks mõningaid valdkondi vaid liikmesriigi tasandil, ja miks mõningaid kohaliku omavalitsuse tasandil.
- Riik kui teenusepakkuja ja kodanik kui klient. Erinevad riiklikud teenused ja kuidas kodanikuna riigiga suhelda? Kuidas ja miks riik oma elanike, ettevõtete jt andmeid kogub. Andmekaitse.

Põhifookus 6: Kuidas saab kodanik poliitika kujundamises osaleda?

- Valimised. Kes, kuidas saab valida, kuidas kandideerida Riigikogu, kohalike omavalitsuste volikogude, Euroopa Parlamendi valimistel, presidendiks? Kuidas võimaldab valimistel osalemine osaleda poliitika kujundamises? Mis on Eesti valimissüsteemi eripärad? Kuidas saavad häälest mandaadid, mandaatidest valitsus? Koalitsioonileping, kuidas see kujuneb.
- Kuidas orienteeruda valimiskampanias? Ideoloogiline, huvipõhine, isikupõhine otsustamine (arutleda mandaadi- vs delegaadisüsteemi üle). Taktikaline hääletamine ja selle nõrgad kohad.
- Huvikaitse. Mis on rahvaalgatuse õigus ja kuidas seda kasutada Eestis ja Euroopa Liidu tasandil? Kuidas koostada eelnõud, kuidas koguda allkirju, kuidas esitada? Kuidas edendada oma poliitikaettepanekut erakondade, huvikaitseorganisatsioonide või valitud parlamendisaadikute kaudu? Kuidas kaasavad ministeeriumid erinevaid huvirühmi poliitika kujundamisse? Kuidas korraldatakse Eestis rahvahääletust? Millised on rahvahääletuse kui demokraatliku kaasamise meetodi eelised ja puudused võrreldes teiste demokraatlike poliitikakujundusse kaasamise vormidega?
- Kui poliitika kolib tänavale ja meediasse. Mis rolli täidavad poliitika kujundamises meelevaldused, streigid, tarbimisboikotid või meediakampaniad? Mis on nende kui poliitikas kaasaraäkimise võimalused ja puudused? Millised võimalused on poliitikas osalemiseks mittedemokraatlikes režiimides?

Põhimõisted:

Põhiideoloogiad: *mõisted - liberalism, sotsialism, konservatism, rahvuslus, roheline maailmavaade;*

Riik kui institutsioon; riigikorralduse tüübid: *mõisted - unitaarriik, föderatsioon, konföderatsioon;*

Võimu iseloom: demokraatlikud režiimid, hübriidrežiimid ja autoritaarsed režiimid: *mõisted - liberaalne riik; autoritaarne riik, totalitaarne riik;*

Riigivalitsemis vormid: *mõisted - vabariik - parlamentaarne ja presidentaalne; monarhia - konstitutsiooniline ja absoluutne; õhuke riik vs sügav riik; Inimõigused, kodanikuõigused;*

GÜMNAASIUMI ÜHISKONNAÕPETUSE AINEKAVA

Valimised: *mõisted - majoritaarne ja proportsionaalne valimissüsteem; valimiskampania, valimisreklaam; mandaat, valimisringkond, valimisnimekirjad (avatud/suletud; „triibulised“ nimekirjad); tsensus/ valimiskünnis;*

Võimude lahususe ja tasakaalustatuse printsiip: *mõisted - seadusandlik võim; täidesaatev võim; kohtuvõim; Põhiseaduslikud institutsioonid;*

Õigusriigi toimimine: *mõisted - põhiseadus, seadus, määrus, korraldus ja direktiiv;*

Poliitika kujundamine: *mõisted - koalitsioonileping, arengukavad, strateegiad, huvirühmad, kaasamine;*

Kodanikuportaalid: *mõisted - e-riik; eID privaatsus; ID-kaart, digiallkiri, digitaalne identiteet, parool, PIN-kood, mobiil-ID, smart-ID, e-teenus, Eesti.ee, küberjulgeolek;*

Huvikaitse: *mõisted - referendum, rahvaalgatus, eelnõu, arupärimine; meelevaldus/pikett, marss, märgukiri/petitsioon, streik, ametiühing.*

Teemavaldkond 4. Majanduse toimimine

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) mõistab majandusliku mõtlemise põhialuseid, ettevõtja ja tarbija huve, õigusi ühiskonnas;
- 2) tunneb riigi eelarve- ja maksupoliitika põhimõtteid, nende mõju üksikisikule ja ühiskonnale;
- 3) väärtustab maksude maksmist kui kodaniku ja ettevõtja panust ühiskonna heaolusse;
- 4) väärtustab säästva majanduse põhimõtteid;
- 5) väärtustab sotsiaalse ettevõtluse ja õiglase kaubanduse põhimõtteid, mõistab üksikisiku tarbimisvalikute mõju nii kohalikul kui ka globaalsel tasandil;
- 6) planeerib oma majanduskäitumist ja teeb otsuseid vastutustundlikult;
- 7) mõistab töösuhteid, väärtustab vastutustundlikku käitumist töötaja ja tööandjana;
- 8) teab, et intellektuaalne omand on seadusega kaitstud.

Põhifookus 7: Õpilane mõistab, kust tuleb raha riigi rahakotti ning mida teha, et seda seal piisavalt oleks.

- Eesti maksusüsteem, mida ja miks maksustatakse. Üksikisiku tulumaks, sotsiaalmaks, ettevõtete tulumaks, aktsiisid. Miks tehakse maksuerisusi. Kuhu maksutulud kulub. Millega maksulaekumised sõltuvad?
- Millega riigi laekumised sõltuvad? Makromajanduse põhinäitajad: sisemajanduse kogutoodang, eelarvetasakaal, inflatsioon, tarbijahinnaindeks. Impordi-ekspordi tasakaal. Riigi välisvõlg. Majanduse tsüklilisus. Riigi ja Euroopa Liidu roll majanduselu edendamises. Kuidas tagavad riigid (euro puhul Euroopa Liit) raha väärtuse püsivust? Kuidas panustavad ettevõtlusega tegelemine, tarbimine ja tööturul osalemine riigi majandusse?

Põhifookus 8: Ettevõtlus ja rahatarkus

- Tarbimine. Isiklik eelarve, sissetulekute ja väljaminekute analüüsimine ja planeerimine. Säästmise kavandamine. Tarbimisvalikute mõju ühiskonnale, keskkonnale ja indiviidile tasandil. Turvaline tarbimiskäitumine: ostudega seotud teadete, pakumiste ja soovitude usaldusväärset, kuidas kontrollida finantsteenuse osutaja usaldusväärset.

GÜMNAASIUMI ÜHISKONNAÕPETUSE AINEKAVA

- Laenamamine. Erinevad laenu tooted, millised kasvatavad ja millised kahandavad jõukust. Laenu toodete võrdlus alused, nt intressimäär, krediitkulukuse määr, inflatsioonimäär, kogumaksumus, tagasimaksete suurus, paindlikkus ja tagasimaksmise tõenäosust.
- Investeerimine – selle eeldused, eelised ja puudused. Erinevus tööga teenitavast tulust. Risk ja tootlus. Tähtsamad varaklassid. Eluaseme üürimise ja ostmise eelised ja puudused. Eluaseme ostuprotsessi ja rahastamisvõimalusi. Kuidas planeerida pensioniks.
- Kuidas alustada ettevõtlusega? Loodav lisandväärtus ja kasvupotentsiaal. Intellektuaalomand ja selle kaitse. Kasumile orienteeritud ja sotsiaalne ettevõtlus. Sotsiaalselt vastutustundlik ja keskkonnahoidlik ettevõtlus.

Põhifookus 9: On teadlik ja ennastjuhtiv osaline tööturul.

- Mis on tööturg ja rollid tööturul. Tööturu areng, tööpuudus, tööjõupuudus ja kuidas kavandada oma karjääri. Töötus ja tööturumeetmed: miks riik tööhõivet maksimeerida püüab, aktiivsed ja passiivsed tööturumeetmed. Tööränne: miks ja kuidas riigid seda soosivad või piiravad.

Põhimõisted:

Makromajanduse põhinäitajad ja majanduse tsüklilisus: *mõisted - resurss, majandussüsteemid, sisemajanduse kogutoodang (SKP), eelarvetasakaal, inflatsioon, deflatsioon, impordi-eksport, riigi välisvõlg, buum, kapital, konkurents, monopol, kartell, turutõrked, tootlikus;*

Riigi ja Euroopa Liidu roll majanduselu edendamises: *mõisted - prioriteet, eelarvepoliitika, rahapoliitika, keskpang, pangandus, kurss, EURIBOR, tollid, kvoodid, standardid, vabakaubandus, ühisturg, tolliliit, tasaareng;*

Eesti riigi eelarve ja maksusüsteem: *mõisted - riigieelarve, üksikisiku tulumaks, sotsiaalmaks, käibemaks, ettevõtete tulumaks, aktsiisid; maamaks, kohalikud maksud, tollimaks, maksudeklaratsioon*

Ettevõtlusega alustamine: *mõisted - kapital, investor, AS/OÜ, äriplaan, kasum, kahjum, pankrot, innovatsioon, idufirma, start-up, loomemajandus, sotsiaalne ettevõtlus, loomevargus/ plagiaat*

Tööturg: *mõisted - tööhõive, ülalpeetav, tööpuudus, tööjõupuudus, tööhõivepoliitika, tööleping, ümbrikupalk, ametiühing, streik, palgalõhe, brutopalk, netopalk, alampalk;*

Tarbimine: *mõisted - tarbimisühiskond, ostukorv, esmatarbekaup, ringmajandus, taaskasutus, õiglane kaubandus (fair trade), "rohe pesu", tarbijakaitse, tootemärgised, reklaam, sisuturundus*

Isiklik eelarve - säästmine, investeerimine ja laenamamine: *mõisted - sissetulekud, püsikulud, mugavuskulud, säästukonto, varaklassid, väärtpaberid.*

Teemavaldkond 5. Üleilmastumine ja jätkusuutlik areng

Õpitulemused

Õpilane:

- 1) teab tähtsamaid rahvusvahelisi organisatsioone ja nende tegevusvaldkondi;
- 2) toob näiteid vastastikuse abistamise põhimõtetest, sh rahvusvaheliste organisatsioonide kaudu;
- 3) teab riikide majandusliku, poliitilise ja kultuurilise koostöö võimalusi, toob näiteid ja mõistab koostöö olulisust;

- 4) teab ja mõtestab aktuaalseid rahvusvahelisi sündmusi, sealhulgas kriisiolukordi;
- 5) analüüsib inimõiguste alaseid väljakutseid maailmas, sealhulgas väikerahvaste õigusi suurriikide koosseisus.

Põhifookus 10: On teadlik valitud üleilmsetest probleemidest, teab, mil moel neid lahendada/leevendada püütakse ning oskab selgitada nende lahenduste edu pärssivaid tegureid.

- Globaalprobleemid/probleemid maailmapoliitika areenil. Rahvusvahelist tähelepanu pälvinud kriisiolukorrad. Miks mõned küsimused pälvivad laia rahvusvahelist tähelepanu ja teised mitte? Kas kodanikuna saame me midagi teha, et tõmmata mõnele kriisile tähelepanu? Mida aitab rahvusvahelise tähelepanu koondamine mõnele kriisisituatsioonile saavutada?
- Riikidevaheline suhtlus: miks on riikide vahel diplomaatilised suhted, miks ja kuidas tehakse omavahel majanduslikku, poliitilist ja kultuurilist koostööd? Miks puhkevad sõjad? Realism ja idealism kui vaated riikidevahelistele suhetele. Rahvusvahelised organisatsioonid, nende tegevusvaldkonnad, liikmed ja tööpõhimõtted (ÜRO, NATO, olulisemad valdkondlikud organisatsioonid). Vastastikkuse abistamise põhimõte

Põhimõisted:

Globaalprobleemid/probleemid maailmapoliitika areenil - keskkonna- ja sotsiaalprobleemid;

Riikidevaheline suhtlus: mõisted - *diplomaatia, de jure, de facto*;

Realism ja idealism kui vaated riikidevahelistele suhetele: mõisted - *sõjategevus, sõjakuritegu, asümeetriline sõda, infosõda, terrorism*;

Rahvusvahelised organisatsioonid: mõisted - *riikidevahelised koostööorganisatsioonid; hargmaised ettevõtted; valitsusvälised organisatsioonid. ÜRO ja selle allorganisatsioonid (UNESCO, WHO, jt), NATO, OECD, OSCE, Euroopa Nõukogu*;

Vastastikkuse abistamise põhimõtted: mõisted - *humanitaar-/ arenguabi, humanitaarkriis*.